

VERZET en GEWELD

Wat WEET JE AL?

Hoe kun je tegenwoordig laten merken dat je het ergens niet mee eens bent?

Kon dat in de Tweede Wereldoorlog ook op die manier? Leg je antwoord uit.

INFO 1
blokje

ONGEHOORZAAM

Niet alle mensen legden zich zomaar neer bij de regels van Hitler. Sommige mensen namen onderduikers in huis. Ze verstopten hen voor de bezetter. Anderen schreven stiekem voor kranten waarin dingen stonden waarvan de nazi's niet wilden dat ze bekend zouden worden. Er waren ook mensen die deze kranten stiekem rondbrachten of die uitspraken tegen Hitler op muren verfden. Allemaal acties die de bezetter met veel geweld afstrafte. Mensen die onderduikers hielpen of acties tegen de nazi's ondernamen, noemen we verzetsstrijders.

STAKEN

Een andere manier van verzetten, was door te staken. Mensen legden dan al hun werk neer. Een grote staking was de april-mei-staking in 1943. De bezetter had een oproep gedaan: iedereen die ooit in het Nederlandse leger had gezeten, moest nu in Duitsland gaan werken. Dat werd de 'Arbeidsinzet' genoemd. Om te laten zien dat ze het niet eens waren met deze nieuwe regel, begon een groep mensen bij de Hengelose Storkfabriek met staken. Al snel werd er overal in het land gestaakt. Daar reageerden de nazi's met veel geweld op: er werden bijna tweehonderd mensen gedood als vergelding voor de staking.

STAAK JE MEE?

Femy Effting werkte als telefoniste bij de machinefabriek Stork in Hengelo. Op 29 april 1943 brak er een staking uit tegen het Duitse besluit om 300.000 voormalige Nederlandse militairen in krijgsgevangenschap weg te voeren. Effting belde de stakingsoproep door naar bedrijven in de omtrek. De volgende dag breidden de April-meistakingen zich uit tot het hele land.

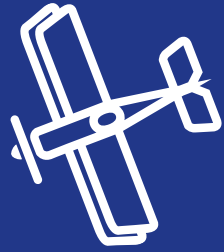
Beeld en tekst: Beeldbank WO2 - Verzetsmuseum Amsterdam

29/04/1943

ARBEIDSINZET

Van het plan dat de nazi's hadden met de Nederlandse ex-soldaten kwam maar weinig terecht. Daarom waren later zelfs alle mannen tussen de 18 en 45 verplicht om in Duitse fabrieken te gaan werken. Maar veel mannen deden dat niet. Ze doken onder, of regelden een vervalst vrijstellingsbewijs voor de arbeidsinzet, zogenaamd omdat ze thuis onmisbaar waren.

BOMMEN UIT DE LUCHT

In Overijssel zijn veel bommen gevallen. Soms gebeurde dat per ongeluk, bijvoorbeeld door dat de geallieerden bommenwerpers eigenlijk bommen wilden gooien op Duitse steden, maar vanuit de lucht konden ze niet goed zien waar ze waren en zo kwamen de bommen op Overijssel terecht. Dat gebeurde in Enschede, Nijverdal en Haaksbergen. Vaak vielen de bommen ook expres in Overijssel.

De geallieerden wilden plekken in Overijssel bombarderen waar de Duitsers veel gebruik van maakten: de spoorbrug bij Deventer, het station van Hengelo, de Duitse bevoorradingsbasis in Goor en het **vliegveld Twente**.

Door bommen op deze plekken te gooien kwamen er ook mensen om die in de buurt woonden. In totaal kwamen door bombardementen zo'n 700 inwoners van Overijssel om het leven.

INFO ²
blokje

HEFTIGE HERINNERINGEN

Het gevoel dat Leida Bruins uit Ommen van die tijd nog goed heeft onthouden, is angst. "Mijn moeder had mij geleerd dat de jagers die overvlogen een hoog geluid maakten. En daarna kwamen de bommenwerpers."

Op een dag hoorde ze de jagers komen, maar ze kon niet bewegen van de angst. Ze was zo bang dat ze zelfs in haar broek had geplast. Haar moeder pakte haar stevig vast en nam haar mee naar de kelder om te schuilen.

Foto: Marcel Mentink.

VLIEGTUIG GEVONDEN

Alphons Weiden heeft een bijzonder aandenken aan de bommenwerpers die boven zijn woonplaats Reutum vlogen. In de buurt van zijn huis, in een weiland, crashte een geallieerd vliegtuig. "Mijn broer Gerard was tien en heeft samen met mijn vader en anderen het vliegtuig op een soort slee van balken hier achter de paarden naar de kippenschuur toe gesleept." Een onderdeel van het vliegtuig, een wiel, heeft hij nog steeds in zijn bezit. Alphons bewaart het wiel goed.

NEERSTORTEN

De Duitsers gebruikten Overijssel eind 1944 als plek om hun 'vliegende bommen', de V1's en V2's, te lanceren. De bommen die hiermee gelanceerd werden, waren bedoeld om de haven van Antwerpen te raken. De wapens waren alleen niet goed ontwikkeld, waardoor ze vaak in de omgeving neerstorten. Juist, bovenop de mensen dus. De lanceerinstallatie op deze foto is kapotgemaakt: dat deden de Duitsers toen zij zich aan het eind van de oorlog terugtrokken. Op veel plekken in Overijssel kun je nog sporen van dit soort installaties vinden.

Beeld: Historisch Centrum Overijssel.

PERSOONLIJKE HERINNERINGEN AAN VLIEGTUIGEN

Beeld: Historisch Centrum Overijssel.

OMGAAN MET BOMMEN

Met deze brochures leerden de mensen wat ze konden doen voor en na zo'n bombardement. Als je geluk had kon je in een bunker schuilen; die was extra goed beschermd tegen de bommen.

WIST JE DAT:

Eén van de belangrijkste Nederlandse verzetsstrijders, **dominee Frits Slomp**, uit Overijssel kwam? Samen met de huisvrouw Helena Kuipers ('tante Riek') richtte de dominee uit Heemse (bij Hardenberg) begin 1943 een landelijke organisatie op voor **hulp aan onderduikers**.

Tijdens de oorlog in Almelo de **grootste bankroof uit de Nederlandse geschiedenis** plaatsvond? Een verzetsgroep roofde daarbij 46 miljoen gulden. De roof was bedoeld om ondergedoken spoorwegstakers aan geld te helpen. Helaas werden de overvallers opgepakt en kwam het geld niet bij de onderduikers terecht.

De **Noordoostpolder** (NOP), die nu bij Flevoland maar in de oorlog bij Overijssel hoorde, bekend stond als het **Nederlands Onderduikers Paradijs**? Veel jongens gingen in de polder werken om te voorkomen dat ze in Duitsland moesten werken in het kader van de Arbeidsinzet.

Het hoofdkwartier van het Twentse verzet, in **Zenderen**, op 23 september 1944 na verraad door de Duitsers overvallen is? Hierbij kwamen drie verzetsstrijders om het leven.

In Overijssel veel **wapens** uit Engeland door geallieerde vliegtuigen zijn gedropt per parachutes?

Bij de bevrijding van **Deventer zeven verzetsstrijders** die een toegangsbrug tot de stad bewaakten, door de Duitsers zijn **doodgeschoten**? Een Duitse soldaat die weigerde om op deze mensen te schieten, is zelf doodgeschoten.

Strijd VERZET

OPDRACHT 2

Bekijk de infoblokjes. Hier staan wel tien verschillende manieren van strijd (verzet) tegen de bezetter genoemd. Schrijf er zo veel mogelijk op. Welke drie lijken je het meest gevaarlijk? En welke drie lijken je het meest belangrijk?

STRIJD

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____

GEVAARLIJK

VERZETSMANIER:

NR: _____

NR: _____

NR: _____

BELANGRIJK

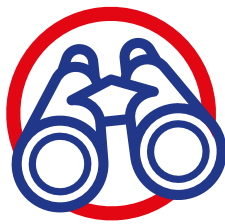
VERZETSMANIER:

NR: _____

NR: _____

NR: _____

OORLOGSGEWELD IN *jouw* BUURT

OPDRACHT 3

Welke sporen van de oorlog vind je bij jou in de buurt? Dat ga je uitzoeken in deze onderzoeksopdracht.

3A ONDERZOEKSOPDRACHT VERHALEN VAN VERZET

1. Zoek op WWW.EXPEDITIE-VRIJHEID.NL/VERZET naar een verzetsverhaal dat je aanspreekt.
2. Lees het verhaal goed door en kies één zin uit het verhaal die je het meest belangrijk vindt. Waarom vind je juist die zin zo belangrijk?

3. Is er nog een plek uit het verhaal die je in het echt kan gaan bekijken? Waar is dat?

4. Print een afbeelding bij het verhaal uit, maak een tekening van het verhaal of ga op die plek kijken en maak een foto.
5. Zorg ervoor dat je kunt uitleggen wat er op de afbeelding te zien is en waarom je deze afbeelding belangrijk vindt.

3B ONDERZOEKSOPDRACHT SPOREN VAN DE OORLOG

1. Zoek op WWW.TRACESOFWAR.NL naar sporen van de oorlog uit jouw woonplaats.
2. Kies een plek uit die je in het echt wilt bekijken. Leg uit waarom je voor deze plek kiest.

3. Lees de tekst over de plek goed door en print de foto bij de tekst. Wat weet je nu over deze plek?

4. Zorg ervoor dat je uit kunt uitleggen waarom je juist deze plek in het echt wilt zien.

3C ONDERZOEKSOPDRACHT VOORWERPEN UIT DE OORLOG

1. Kies een van de onderstaande voorwerpen
2. Zoek uit hoe dit voorwerp gebruikt werd en van welk materiaal het gemaakt werd.
3. Welke andere voorwerpen uit de oorlog ken jij?

**TIP: MEER OVER DEZE VOORWERPEN
LEES JE OP DE VOLGENDE PAGINA**

BLIKJE

In dit blikje, dat soldaten in de oorlog bij zich droegen, zat 'noodrantsoen': speciaal eten dat je pas mocht opeten als al het andere op was. Het zou zoveel energie moeten opleveren dat je nog 48 uur door kon vechten.

CARBIDLAMP

Met dit soort carbidlampen konden verzetsstrijders vanaf de grond 's nachts lichtsignalen geven aan geallieerde vliegtuigen, bijvoorbeeld om een veilige locatie voor een wapendropping te markeren.

KOGELWEREND VEST

Een kogelwerend vest was vroeger loodzwaar.

Foto: Marcel Mentink, collectie Joël Stoppeles.

Foto's: Marcel Mentink.

Wat vind jij?

Eens of oneens, zwart of wit, voor of tegen? Of iets ertussenin? Bedenk goed wat je vindt en waarom.

STELLING A

GEWELD GEBRUIKEN IS ALTIJD VERKEERD.

STELLING B

ALLEEN DE OVERHEID (LEGER, POLITIE) MAG GEWELD GEBRUIKEN.

STELLING C

DE DOODSTRAF IS EEN GOEDE STRAF VOOR MENSEN DIE ZELF IEMAND GEDOOD HEBBEN.

STELLING D

ALS JE IN HET LEGER ZIT, MOET JE ALTIJD ALLE BEVELEN OPVOLGEN.

STELLING E

VERZETSSTRIJDERS IN DE OORLOG WAREN NIET ZO ANDERS DAN TERRORISTEN NU.

STELLING F

VERGEVEN IS BELANGRIJKER DAN VERGELDING.

Dit HEB IK GELEERD:

OPDRACHT 5.

1. WAT HEB JE GELEERD TIJDENS DEZE LES?

2. WAT WIL JE GRAAG ONTHOUDEN?

3. IS ER IETS WAAR JE NOG MEER OVER WILT LEREN?

DE VOLGENDE LES:

Bevrijding EN BESTRAFFEN

WAAROVER GAAT DIT KRANTENARTIKEL OVER, DENK JE?

Colofon:
Dit lesmateriaal is onderdeel van Expeditie Vrijheid, ontwikkeld in opdracht van het Historisch Centrum Overijssel. **Tekst:** Silke Polhuijs, Vette Teksten.
Vormgeving: Inge Lub, Ingeving. **Concept en realisatie:** Willemijn Zwart, Komvoor.
Zie: WWW.EXPEDITIE-VRIJHEID.NL/COLOFON